

Lärdomar

av

femtioalet

En hög investeringskvot är ett nödvändigt men långt ifrån tillräckligt villkor för en snabb tillväxt av bruttonationalprodukten. Det verkligt snabba framåtskridandet nås bara om vi kan ta vara på de allokeringarvinster som ständigt dyker upp i ett samhälle under utveckling. Den omvandlingsprocessen underlättas i länder med starkt expanderande arbetskraftsutbud eller dold arbetslöshet. Är inte dessa förutsättningar för handen, ställer en snabb utveckling stora krav på den ekonomiska politiken, summerar följande KARL G JUNGENFELT innehållet i boken "Some Factors in Economic Growth in Europe during the 1950s", vilken nyligen utgivits av FN:s Europakommission. Det är det hittills mest ambitiösa bokslutet över femtioalet, och även om lärdomarna inte från svensk synpunkt är särskilt sensationella har de nog aldrig tidigare kommit fram så klart på basis av empirisk analys, konstaterar anmälnaren.

Den ekonomiska utvecklingen under mellankrigstidens två decennier gav oss en nyttig läxa; vilken det var, är alltför välbekant för att den skall behöva nämnas. Många anser kanske att ekonomerna och framför allt de som "gör" ekonomisk politik tog alltför lätt på den läxan, med åtföljande inflation som något delvis onödigt ont. Vara hur det vill med den saken, men de möjligheter att hålla ett högt kapacitetsutnyttjande i hela ekonomin under efterkrigstiden, som vi uppnått härigenom, har varit av fundamental betydelse för den ekonomiska expansionen på längre sikt. När vi söker dra lärdomar av fem-

tioalets ekonomiska utveckling så är det därför i första hand problem om utvecklingen på lång sikt, vad som brukar kallas den ekonomiska tillväxtens problem, som träder i förgrunden.

Helt inriktat på denna problemkrets är det hitintills mest ambitiösa bokslutet över femtioalet, *Some Factors in Economic Growth in Europe during the 1950s*, nyligen utgivet av Förenta Nationernas Europakommission i Genève. Arbetet, som omfattar 225 sidor text i tättryckt kvartoforamt plus tabellbilagor, behandlar samtliga länder i Europa (både öst och väst) samt USA och Kanada. Men det är inte bara uppläggningen som är ambitiös; även problemställningar och analysmetoder motsvarar högt ställda vetenskapliga krav. Ingen bör dock avskräckas av den ganska avancerade problembehandlingen. Framställningen är nämligen genomgående pedagogisk skicklig och mer tekniska avsnitt är sammanförda till appendices.

Den begränsning som anges av titeln "Some Factors..." innebär att man koncentrerar sin analys mot produktionskapacitetens utveckling. Bland tillväxtproblemen intar ju också denna en central ställning, eftersom den är basen för vårt välstånd. Som mått på produktionskapacitetens förändring använder man sig genomgående av bruttonationalproduktens trendmässiga tillväxt. Man har således sökt korrigera för de bortfall i nationalprodukten som uppkommit på grund av konjunkturellt betingade bakslag.

Planekonomier i topp

Även om femtioalet för samtliga länder var en period av historiskt sett exceptionellt snabbt framåtskridande så kan vi inte klaga över att det inte gav oss ur analytisk synpunkt intressanta kontraster vad beträffar styrkan i tillväxten. I toppen på listan över nationalproduktens tillväxt ligger inte oväntat planekonomierna i öst med årliga ökningstakter på och strax under 10 procent. Nu är inte dessa länders nationalproduktbegrepp helt liktydigt med det som användes av

oss i väst, men de korrigeringar som genomförs i föreliggande arbete lämnar inget tvivel om att tillväxten i öst genomgående är snabbare än i något västligt land. Bland marknadsekonomierna intar Västtyskland en särklassig tätposition med sina dryga 7 procent. I en relativt jämnt glidande skala nedåt passerar sedan övriga länder revy. I den nedre delen av skalan sker dock en viss anhopning; vi återfinner där Sverige tillsammans med Norge, USA, Danmark, Belgien, England och Irland som en klart urskiljbar underklass.

Femtio år förändrar

Det är uppenbart att utgångsläget vid början av femtiotalet kommit att spela en avgörande roll för tillväxttakten under de efterföljande tio åren. Svårt krigsskadade ekonomier som Västtyskland och Österrike har genom relativt begränsade investeringar kunnat lösa vissa flaskhalsproblem. I sin tur gav detta en starkt ökad effektivitet hos de trots kriget befintliga resurserna och därigenom har en betydande ökning av bruttonationalprodukten uppnåtts. Bland de snabbast växande länderna återfinns också länder som helt eller delvis var underutvecklade för 15 år sedan. De bästa exemplen utgöres av Grekland, Italien, Turkiet, Jugoslavien, Island och Spanien; länder, som hade ett slags teknologisk eftersläpning gentemot de utvecklade nationerna att utnyttja för att uppnå ett snabbt framskridande. För planekonomerna i öst synes båda dessa faktorer ha bidragit till den förmånliga utvecklingen. Sett i ett längre perspektiv blir därför differensen mellan de snabbast och långsammast växande länderna starkt förminskad. På femtio års sikt blir även ordningen mellan länderna omkastad: vi finner då att femtiotalets typiska "underklassare" har tagit ledningen.

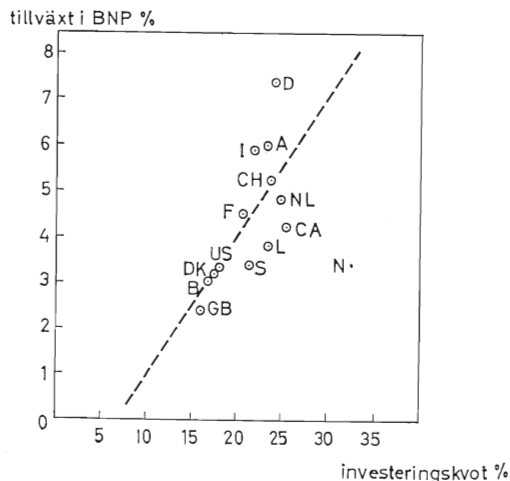
Dessa grundläggande olikheter länderna emellan vad beträffar förutsättningarna för ett snabbt framskridande reflekteras också i hur mycket tillväxten kostat respektive land i form av inves-

teringar. Underutvecklade länder som Grekland, Turkiet och Spanien har fått rikt utbyte av en relativt liten andel investeringar i den totala bruttonationalprodukten. För Norge, däremot, har en mycket hög investeringsandel avkastat en ganska ringa ökning i bruttonationalprodukten. En enkel korrelationsstudie av sambandet mellan å ena sidan ökningstakten i bruttonationalprodukten och å andra sidan investeringskvoten, dvs investeringarnas andel av bruttonationalprodukten, ger därför mycket dåligt resultat. I själva verket kan endast 3 procent av den totala variationen i tillväxttakten länderna emellan förklaras av olikheter i investeringskvoten.

Låg effektivitet i Sverige

Även om analysen begränsas till de fjorton industriländerna i undersökningen är sambandet mellan tillväxt och investeringar svagt. Detta framgår av nedanstående diagram, där observationerna för dessa länder inlagts tillsammans med den regressionslinje som anger det i genomsnitt gällande sambandet mellan investeringskvot och

Procentuell tillväxt i bruttonationalprodukt och investeringskvot i 14 industriländer

tillväxttakt. Om avkastningen på investeringarna vore densamma i alla länder, skulle samtliga observationer ligga på en rät linje genom origo. Den inlagda regressionslinjen har nu i stället en positiv skärning med den horisontella axeln och detta betyder att avkastningen på investeringarna har en tendens att stiga med växande investeringskvot.

Även om vi tar hänsyn till detta positiva samband mellan avkastning och investeringskvot så har länder som Västtyskland, Italien och Österrike uppseendeväckande höga avkastningssiffror. Detta framgår av att observationerna för dessa länder ligger *ovanför* regressionslinjen. Det starkast avvikande exemplet åt motsatt håll är Norge (ej medtaget vid bestämning av regressionslinjen), men även Sverige och Kanada utmärker sig med en låg effektivitet hos investeringen.

Arbetskraftstillgångens betydelse

Det är nu ganska naturligt att ökningen i bruttonationalprodukten kan variera länder emellan, även om de har samma investeringskvot. Effektiviteten hos investeringarna är av förklarliga skäl starkt beroende av hur mycket arbetskraft det nytillkomna kapitalet kombineras med. För ett land som Västtyskland, med ett starkt expanderande arbetskraftsutbud, är därför en förhållandevis hög effektivitet att vänta. Justera så de angivna tillväxttakterna till att avse utvecklingen av arbetskraftens produktivitet så erhålles också en betydligt mindre spridning i effektiviteterna. Bl a förbättras Sveriges relativa position starkt i förhållande till länder som USA, Danmark, England och Nederländerna. I analysen av detta problem framkommer dock ett annat resultat som är mer uppseendeväckande även om det också är betydligt osäkrare. Man får nämligen fram att arbetskraftens produktivitet tenderar att växa snabbare, inte bara med en högre investeringskvot, utan också med ett starkare expanderande arbetskraftsutbud. För förklaring av detta fenomen synes författarna vilja anlägga ett mer dy-

namiskt betraktelsesätt, som går ut på att tekniska innovationer har större chans att bli utnyttjade om arbetsmarknaden får ständiga nytilskott.

Ett undantag från denna regel utgör Frankrike, som har en synnerligen stark produktivitetsökning trots den långsamma ökningen i sysselsättningen. Förvånansvärt nog har inte heller den strukturella utvecklingen, dvs förändringen i näringslivets sammansättning på produktionssektorer, spelat någon avgörande roll för produktivitetsökningen. Man hade kanske annars väntat, att det delvis underutvecklade franska jordbruket skulle ha kunnat lämna från sig ett avsevärt antal sysselsatta, utan att för den skull produktionen i jordbruket behövt sjunka i nämnvärd utsträckning. Typexemplet på en ekonomi som tillgodojort sig en "dold arbetslöshet" av detta slag är Jugoslavien. Här har nästan hälften av den totala produktivitetsökningen uppkommit genom arbetskraftens omallokering till effektivare produktionssektorer.

Bostadsbyggandets inverkan

Analysen av produktionsstrukturens betydelse är för Sveriges vidkommande tyvärr mindre utförlig, beroende på att våra nationalräkenskaper är synnerligen bristfälliga på denna punkt. Ett par resultat synes dock — därest de är riktiga, vilket inte varit möjligt att kontrollera — vara av intresse. Av beräkningarna framgår således att vi haft ett relativt sett förmånligare läge vad beträffar effektiviteten hos *industriinvesteringarna* än vad som vi sett ovan var fallet med effektiviteten för den totala investeringsvolymen. Samtidigt har arbetsproduktiviteten inom industrin stigit mycket långsamt i förhållande till övriga länder i undersökningen. Förklaringen till detta skulle då ligga i att vi satsat en relativt sett mindre del av investeringarna på industrin än vad som var fallet i andra länder. Som bekant utgör nu bostadsinvesteringarna i vårt land en ovanligt stor andel av den totala investeringsvo-

lymen. Eftersom dessa har — statistiskt sett — låg avkastning, kommer vi automatiskt att få en låg effektivitet *i genomsnitt* på våra investeringar. Enligt de data som presenteras i föreliggande arbete skulle vi dessutom ha haft en sensationellt låg effektivitet på våra investeringar i jordbruket. På denna sista punkt finns det dock anledning att reservera sig beträffande det statistiska material som ligger till grund för analysen. Produktivitetsutvecklingen framstår nämligen där som klart underskattad.

För anmälaren synes denna analys av sambandet mellan å ena sidan nationalproduktens tillväxt och å andra sidan investeringskvoten, arbetskraftsutbudet och strukturutvecklingen vara bokens väsentliga bidrag till utvecklingsteorin. En hög investeringskvot är ett nödvändigt men långt ifrån ett tillräckligt villkor för ett snabbt framåtskridande. De verkligt höga procenttalen för ökningen i bruttonationalprodukten nås bara om vi kan ta vara på de allokeringarvinster som ständigt dyker upp i ett samhälle under utveckling. Denna omvandlingsprocess går lättare om vi har ett starkt expanderande arbetskraftsutbud och/eller en dold arbetslöshet. Är inte dessa förutsättningar för handen, ställer en snabb utveckling stora krav på den ekonomiska politiken. Det är som synes inga ur svensk synpunkt särskilt sensationella lärdomar av femtiotalet, men de har nog aldrig tidigare kommit fram så klart på basis av empirisk analys.

Karl G Jungenfelt